

'In het Philipsmeisje zie je de veerkracht van de mens'

Sanne van Heijst (1980), schrijfster

ELIAS VAN DER PLICHT

"Mijn leven dank ik aan het werken voor Philips, Gerda Nothmann zei het vaak. Als zestienjarig Joods meisje werd ze gevangengezet in Kamp Vught. Ze kon amper een soldeerbout vasthouden, maar moest daar in het Philips-Kommando radiobuizen fabriceren.

In een door Philips ingerichte werkplaats maakten deze gevangenen spullen die volgens de Duitsers kriegswichtig waren: van belang voor de oorlog. Ze kregen bepaalde voorrechten, ze werden bijvoorbeeld lange tijd niet op transport gesteld. En toen ze uiteindelijk toch naar Auschwitz werden gedeporteerd, bleef de Philips-groep in eerste instantie gespaard. Vandaar dat Gerda meende dat het bedrijf haar leven had gered.

Zelf denk ik dat het iets genuanceerder lag. Hun status van Facharbeiter - gespecialiseerde werkers - die ze dankten aan het maken van radiobuizen, heeft hen in Polen beschermd: na enkele weken werden de Philips-Joden uit Auschwitz gehaald en moesten ze

werken voor het Duitse elektronicabedrijf Telefunken. Zo overleefde Gerda de oorlog.

Ik hoorde voor het eerst over haar toen ik bij Nationaal Monument Kamp Vught kwam te werken als educatief medewerker. Als tiener was ik al geïnteresseerd in geschiedenis en de Tweede Wereldoorlog. Na mijn eindexamen ben ik bedrijfskunde gaan studeren. Dat was dus niet zo'n logische keuze. Ik heb de opleiding netjes afgemaakt, maar wilde daarna doen waar mijn hart lag. En dat was biografisch onderzoek.

Ik besloot daarom tweeënehalf jaar geleden te gaan freelancen. Mijn eerste opdrachtgever was de stichting Geschiedschrijving Philips-Kommando concentratiekamp Vught '43-'44, waarvoor ik dit boek mocht schrijven. De stichting is een paar maanden voor Gerda's dood, in 1999, opgericht door een van haar oud-klasgenoten die gefascineerd raakte door het Philips-Kommando nadat zij Gerda's memoires had gelezen.

Als twaalfjarig kind was Gerda naar Nederland gekomen. Geboren in het Berlijn van 1927 wilden haar ouders Duitsland ontvluchten. Dat mislukte, maar ze slaagden er wel in om hun dochters in 1939 naar Nederland te sturen.

De correspondentie die Gerda met haar vader en moeder voerde, is bewaard gebleven. Het zijn indrukwekkende brieven: haar ouders wisten hoe moeilijk zij het had - vreemd land, vreemde taal, vreemde mensen - en dan was het enige wat ze konden doen brieven schrijven. Je voelt de machteloosheid.

Na de oorlog emigreerde Gerda naar de Verenigde Staten, waar ze trouwde en twee dochters kreeg. In 1978 schreef ze haar memoires, die ik, net als de genoemde

brieven, in mijn boek heb opgenomen. Haar memoires zijn oprecht. In Berlijn moest Gerda naar een Joodse school. Haar leraren en klasgenoten vond ze ongedisciplineerd. Ze haatte die school zo erg, dat ze schrijft dat ze er als kind 'antisemitisch' van werd.

Veel mensen hebben me gevraagd waarom ik haar verhaal vertel. Er is toch al zoveel over de oorlog geschreven. Ik vind dat elk slachtoffer van de oorlog zijn of haar eigen monument verdient. Daarbij komt nog iets anders. De geschiedenis van het Philips-Kommando is eerder zorgvuldig onderzocht. Het gaat in die studies dan al snel over getallen. Ik wilde laten zien wat Philips concreet heeft betekend in een mensenleven.

Door Gerda's verhaal krijg je inzicht in de veerkracht van de mens. Wat die vrouw allemaal heeft meegemaakt, is haast niet te bevatten. Ze schrijft ergens dat ze na de oorlog nooit meer echt gelukkig heeft kunnen zijn. En toch heeft ze haar leven weer opgepakt. Dat is voor mij een levensles."

Sanne van Heijst: Philips-meisje van Kamp Vught. Haar levensverhaal Atlas Contact; 320 blz. € 21,99